

INNOVATIVE WORLD
Ilmiy tadqiqotlar markazi

TADQIQOTLAR

ILM-FAN

TEKNOLOGIYALAR

ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR NAZARIYASI

ILMIY-AMALIY KONFERENSIYA

2025

Google Scholar

zenodo

Andijan, Uzbekistan

+998335668868

<https://innoworld.net>

« ZAMONAVIY ILM-FAN VA INNOVATSIYALAR
NAZARIYASI » NOMLI ILMIY, MASOFAVIY, ONLAYN
KONFERENSIYASI TO'PLAMI

2-JILD 3-SON

Konferensiya to'plami va tezislari quyidagi xalqaro
ilmiy bazalarda indexlanadi

Google Scholar

ResearchGate

zenodo

ADVANCED SCIENCE INDEX

Directory of Research Journals Indexing

www.innoworld.net

O'ZBEKISTON-2025

**Modulli o'qitish jarayonida talabalarning nutqiy qobiliyatini
rivojlantirish metodikasi****Kamoliddinova Maftuna Xusniddin qizi**

Andijon davlat pedagogika instituti

Maktabgacha ta'lim kafedrası o'qituvchisi

Annotatsiya: Modulli o'qitish jarayonida nutqiy kompetensiyasi – o'rganilayotgan fan bo'yicha egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni muloqot jarayonida qo'llash qobiliyatidir. Nutqiy kompetensiya til materiallari (fonetika, leksika, grammatika) haqida bilimlar va nutq faoliyati turlari (tinglash, gapirish, o'qish va yozish) bo'yicha ko'nikmalarni egallashni nazarda tutadi. Modulli o'qitishda nutqiy qobiliyatni shakllantirish so'zlovchining biror bir nutqiy vaziyat, kommunikativ maqsad va xohish-istagidan kelib chiqqan holda kerakli lingvistik shakl, ifoda usulini tanlash imkonini yaratadi.

Kalit so'zlar: Nutqiy kompetensiya, baholash, rivojlantirish, tizimli yondashuv, individual yondashuv, tezkor javob.

Nutqiy qobiliyat, odatda, boshqa odamlar bilan samarali aloqalarni o'rnatish va davom ettirish qobiliyatini anglatadi. Bu qobiliyat bilim, ko'nikma va malakalar to'plamini o'z ichiga olib, muloqotni muvaffaqiyatli amalga oshirishga yordam beradi. Ushbu qobiliyat aloqa darajasi va doirasini kengaytirish, shuningdek, aloqada bo'lgan tomonlar o'rtasida tushunish va anglashni o'z ichiga oladi. Nutqiy qobiliyat – bu bevosita o'zaro aloqalar sharoitida shakllanadigan va asosan ongli aloqalar tajribasi. Nutqiy qobiliyatni takomillashtirish jarayoni shaxsning rivojlanishi bilan chambarchas bog'liq.

Kommunikativ harakatlarni boshqarish vositalari insoniyat madaniyatining ajralmas qismidir va ularni o'zlashtirish va boyitish butun madaniy merosni rivojlantirish va ko'paytirish jarayonlari bilan mos keladi. Muloqot qilish tajribasini egallash ko'pincha o'zaro aloqalar jarayonida sodir bo'ladi. Talabalar adabiyot, teatr, kino kabi sohalaridan nutqiy vaziyatlarning mohiyatini, shaxslararo munosabatlar muammolarini va ularni qanday hal qilishni o'rganadilar. Kommunikativ sohani o'zlashtirish jarayonida shaxs madaniy muhitdan, shuningdek, og'zaki va vizual shakllarda nutqiy vaziyatlarni tahlil qilish vositalarini oladi.

Nutqiy qobiliyatning asosiy vazifalaridan biri, nutqiy vaziyatlarni to'g'ri tahlil qilish va talqin qilishni ta'minlaydigan bilimlarni baholashdir. Ushbu baholashni amalga oshirish uchun, hozirgi kunda turli nutqiy vaziyatlarning "erkin tavsiflari" ni tahlil qilishga asoslangan keng qamrovli texnikalar mavjud. Modulli o'qitish tizimida talabalar nutqiy qobiliyatini baholashni o'rganishning yana bir usuli - bu texnik vositalar yordamida tabiiy yoki

maxsus tashkil etilgan o'yin vaziyatlarida kuzatuv olib, olingan ma'lumotlarni chuqur tahlil qilishdir. Tadqiqotning maqsadlariga qarab, nutqning tezligi, intonatsiya, pauzalar, og'zaki bo'lmagan texnikalar, mimika, pantomima va kommunikativ makon tashkil etishni inobatga olish mumkin. Diagnostik parametrlar sifatida ishlatilgan metodlarning soni va ularning samarali qo'llanilishi e'tiborga olinadi. Biroq, bunday diagnostika tizimi juda murakkab bo'lib, uning sifatli amalga oshirilishi katta vaqt va yuqori malakali kuzatuvchini talab qiladi. Nutqiy qobiliyatni baholashdagi murakkablik shundaki, aloqa jarayonida odamlar o'zaro harakatlarni muvofiqlashtirishga oid murakkab qoidalarga rioya qiladilar, va agar o'zaro ta'sirni tahlil qilish mumkin bo'lsa, ushbu qoidalar har doim ham to'liq amalga oshirilavermaydi.

Nutqiy qobiliyatni to'g'ri tushunish uchun uning me'yoriy doiraga mosligi muhim ahamiyatga ega. Bu izolyatsiya nutqiy qobiliyatning o'zaro bog'liqligini anglatadi. Jamiyatdagi biror elementning me'yoriy diapazoniga qarab, bir shaxs bir jamoada nutqiy jihatdan malakali, boshqasida esa qobiliyatsiz deb hisoblanishi mumkin. Umuman olganda, shaxsning nutqiy qobiliyati ikki asosiy komponentdan iborat: umumiy va maxsus nutqiy qobiliyat. Kasbiy faoliyatida aloqani tashkil etish va amalga oshirish bilan shug'ullanmaydigan ko'plab shaxslar uchun umumiy nutqiy qobiliyat ularning kommunikativ vakolatlariga to'g'ri keladi.

Nutqiy qobiliyatga nimani kiritish borasida turli xil yondashuvlar mavjud.

Nutqiy qobiliyatning eng batafsil tavsifi L. Baxmanga tegishli. U "kommunikativ til mahorati" atamasidan foydalanadi va quyidagi asosiy vakolatlarni o'z tarkibiga oladi:

- **tilshunoslik** (bayonotlarni amalga oshirish, tilni tizim sifatida tushunish va bilimlar asosida ifodalash);
- nutq (izohlarning izchilligi va ma'nosini tuzish);
- pragmatik (ijtimoiy kontekstga muvofiq ravishda kommunikativ tarkibni yetkazish qobiliyati);
- Suhbat (lingvistik va pragmatik kompetensiya asosida izchillikni saqlagan holda, tabiiy sur'atda va uzoq muddatli pauzalarsiz, lingvistik shakllarni izlashda gaplashish).ijtimoiy-lingvistik (lingvistik shakllarni tanlash qobiliyati, "qachon gaplashmasligini bilish, kim bilan, qayerda va qanday tartibda");
- strategik (real til aloqasida etishmayotgan bilimlarni qoplash uchun aloqa strategiyalaridan foydalanish qobiliyati);
- og'zaki(nutqni fikrlash faoliyati natijasida kommunikativ tarkibni yaratishga tayyorlik: muammo, bilim va tadqiqotning o'zaro ta'siri).

Nutqiy qobiliyatning tuzilishi zamonaviy talqinida o'z tarkibida quyidagi subkompetentsiyalarni o'z ichiga oladi: lingvistik (lingvistik), sotsiolingvistik

(nutq), ijtimoiy-madaniy, ijtimoiy (pragmatik), strategik (kompensatsion), diskursiv, subyekt.

Bizning fikrimizcha, muloqot odamlar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarning murakkab jarayoni bo'lib, u axborot almashishdan, shuningdek, suhbatdoshlar tomonidan bir-birini idrok etish va tushunishdan iborat. Muloqot, birinchi navbatda, insonlar uchun muhim ehtiyojdir. Muloqot qilish nutqiy qobiliyatni o'z ichiga oladi. Nutqiy qobiliyat, insonga axborotni qabul qilish va taqdim etish imkonini beruvchi layoqatdir.

Muloqot jarayonida ham gapirish, ham fikr bayon etiladi, chunki odamlar o'zaro ma'lumot almashish, his-tuyg'ularini ifodalash yoki fikrlarini bildirish uchun so'zlarni ishlatadilar. Fikrni bayon etishga ichki turtki (motivatsiya) sabab bo'ladi, chunki har bir shaxs o'zining fikrini, his-tuyg'ularini yoki ehtiyojlarini boshqalarga etkazish maqsadida muloqotga kirishadi. Ushbu ichki turtki, odamning shaxsiy maqsadlariga, ijtimoiy holatiga yoki muloqotdagi kontekstga qarab, turli shakllarda ifodalanadi. Fikrni bayon etish, nafaqat axborot almashish, balki insonning o'zini boshqa bilan bog'lash, ijtimoiy munosabatlarni rivojlantirish va o'z-o'zini ifodalash jarayoni sifatida ham amalga oshiriladi.

A.A. Maksimova talabalarda nutqiy qobiliyatni shakllantirish muammolarini o'rganib chiqib, uning dars jarayonida ijobiy ta'sirini ko'rsatib berish uchun quyidagicha izohlaydi: nutqiy qobiliyatga egalik nafaqat talabaning til va nutq ko'nikmalarini rivojlantirishga, balki uning shaxsiy rivojlanishiga, ijtimoiy munosabatlar o'rnatishga, o'z fikrini aniq va ishonch bilan ifodalashga qaratilgan muhim omil ekanligini ta'kidlaydi. Talabalar o'zlarining fikrlarini aniq va ravon ifodalay olishlari, muloqotda bo'lishda nafaqat til ko'nikmalarini, balki ijtimoiy va psixologik kompetentsiyalarni ham egallashlari kerak. Shu sababli, o'qituvchilar dars jarayonida nutqiy qobiliyatni shakllantirishga alohida e'tibor qaratishi, turli metod va usullarni qo'llab, talabalarni faol muloqotga jalb etishlari zarur. Bu o'z navbatida, talabalarining mustaqil fikrlash, muammolarni hal qilish va guruhda ishlash kabi qobiliyatlarini rivojlantiradi, shuningdek, ular kelajakda ijtimoiy hayotda muvaffaqiyatli bo'lishlari uchun zarur bo'lgan asosiy ko'nikmalarni shakllantiradi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. Khaitova, I. I., & Olimov, S. S. (2020). The Main Problems Of Studying Electronic Information And Educational Environment Of The High School: Experience Of Analysis Of Scientific Literature. The American Journal of Social Science and Education Innovations, 2(12), 127-131.
2. Avliyoqulov N.X. O'qitishning Modul tizimi va pedagogik texnologiyasi amaliy asoslari, –Buxoro, 2001, – 7 b.

3. Rashidov X., Xabib X. va boshqalar. Kasbiy pedagogika. O'quv-uslubiy qo'llanma. – T., 2007, – 23 b.
4. Raximov B.X., Mavlyanov A., Choriyev V. va boshqalar. Pedagogik texnologiyalar sxemalarda. O'quv qo'llanma. – T.: Fan va texnologiyalar. 2009, – 83b.
5. Sayidaxmedov N. Yangi pedagogik texnologiya mohiyati va zamonaviy loyihasi. – T.: Ta'lim markazi, 1999, – 43 b.
6. Sayidaxmedov N. Yangi pedagogik texnologiyalar (nazariya va amaliyot).– T.: Moliya. 2003, – 76 b.

